

PRIKAZI, RECENZIJE

Bojan VRANIĆ
POLITIČKE IDEOLOGIJE.
OD ISTINE DO TIRANIJE

CLIO i Fakultet političkih nauka
Beograd, 2024
154 str., 1.100,00 RSD
(ISBN: 978-86-7102-717-5)

Delo Bojana Vranića *Političke ideologije: Od istine do tiranije* vraća raspravu o ideologiji i ideologijama u središte politikologije. Posle dugog vremena. Posle velike pobede partijske liberalne demokratije, prilagođavanja funkcionisanja političkog sistema i ubrzanog koncentraciji kapitala na Zapadu, ponovo se postavlja pitanje šta je istina a šta laž u politici. Ova knjiga nije izrasla iz kritike kapitalizma, već iz potrebe da se razume politika kovid-ere i fenomen trampizacije. Tramp je zaslužan što je raspravu o činjenicama nadogradio pojmom „alternativne činjenice“ i time u srcu kapitalističke demokratije potkopao samorazumevanje zapadnog sveta kao neupitne i večne istine koju s jedne strane narušavaju azijski autoritarizam, posebno ruskog i kineskog tipa, a s druge strane uvek prisutna fantazma socijalizma ili komunizma koji vrebaju iza ugla i zajedno proizvode laži i pokušavaju da zaslepe jasnoću pogleda zapadnih masa u samu srž istine. Trampova pobeda je, utvrđuje Vranić, „otvorila vrata borbi oko toga šta je istinito, a šta lažno u politici“ (str. 10).

U uvodu Vranić u polazište svoje rasprave postavlja odnos između istine i laži. Iznosi tvrdnju da su „kriza istine i neuhvatljivost znanja o politici karakteristike savremenog društva. Politički odnosi i orijentacije su u prošlosti bili bitno čvršći“ (str. 10). Tako su političke vođe mogle lakše da svojim pristalicama nacraju protivnika na platnima prepoznatljivosti i politika je time dobila jasnoću i predvidljivost.

Vranić je delo podelio na tri celine i naslovio ih sa tri pitanja: 1. šta ne znamo o političkim ideologijama; 2. šta znamo o političkim ideologijama; 3. šta možemo reći o političkim ideologijama.

Prvo poglavlje počinje uverenjem da se „ideologijama govori nešto važno, ali se našem jeziku izmiče priroda znanja koja ona reprodukuju“ (str. 16).

Za Vranića su ideologije „(kolektivna) akcija koja je usmerena ka anticipiranju promene ponašanja u svetu oko nas“ (str. 21). Po pravilu se svet koji nas okružuje shvata negativno: neslobodan, nepravedan, neravnopravan i čak neprirodan. U jeziku političke nauke jasno je da „ideologija pretpostavlja polarizovan svet“ i tako „tamo gde nema polarizacije, gde vlada jednogumlje, nema društvene potrebe za ideologijom“ (str. 22).

U posebnom poglavlju Vranić se bavi nekim Markšovim određenjima ideologije, počevši od najrasprostranjenijeg – da je ideologija lažna, odnosno izvrnuta svest. Najpre upozorava na Marksovu misao iz nemačke ideologije; Marks zapisuje da poznamo jednu nauku, nauku o istoriji, pri čemu se „skoro sva ideologija svodi na izvrnuto shvatanje te istorije ili na potpunu odvajanje od nje. Ideologija sama je samo jedna od strana te istorije“ (str. 25). Pritom, Vranić upozorava da se u ideologiju uvlači „klasni interes kao istiniti princip“. Marks govori i o vladajućoj ideologiji, koja je ideologija vladajuće klase, u vezi sa istorijom, pa je za Vranića

ideologija „preoblikovanje istorije tako da odgovara vladajućoj klasi, da ponudi legitimnost uređenju koje drži slučajne individue porobljene u lažnoj predstavi o materijalnim uslovima postojanja“ (str. 27).

Vranić navodi i Marksovu misao o tome da svest ne može biti ništa drugo do osvešćeno biće, a biće ljudi je njihov stvarni životni proces. I dalje: „Svest ne određuje život, već život određuje svest.“ Vranić uključuje i Marksov koncept fetišizacije robe, koji omogućava razumevanje potpune prihvatljivosti kapitalističkog iskorišćavanja radnika.

Za Vranića je ideologija „integralni deo našeg strukturiranja političkog sveta“ (str. 35). Odatle se dalje bavi problemom jezika u ideologiji.

Poglavlje o tome šta znamo o političkim ideologijama postavlja sa Karlom Poperom i Hanom Arent. Oboje naime gledaju na ideologiju kao na „patologiju istorije koja vodi u totalitarizam“ (str. 49-50). Zatim se opširno posvećuje delu Karla Manhajma *Ideologija i utopija*, pri čemu je polazište kako ljudi stvarno misle u javnom životu i politici kao instrumentu kolektivnog delovanja. Vranić je uveren da je upravo Manhajm postigao „da se domen političkih ideologija prozrači“ (str. 59). Zatim se Vranić posvećuje diskurzivnom pristupu, prema kome je ideologija reprodukcija teksta i govora, sledi razmatranje sociopsiholoških teorija ideologije. Tu spominje i delo Danijela Bela *Kraj ideologije*, čija je glavna poenta u tome što su političke ideje iscrpljene i što u politici ostaje samo još borba između pojedinaca oko toga ko može da garantuje veći ekonomski rast i materijalno bogatstvo.

Vranić koncept ideologije postavlja i u odnos prema političkoj socijalizaciji i političkoj kulturi (Almond, Verba). Potom se ukratko zadržava pri kritičkoj teoriji društva, kojoj je cilj razotkrivanje vladavine, i tako što reflektuje ideologiju i time se nada doprinosu procesa emancipacije čovečanstva. Preko Gramšija dolazi do Altisera i njegovih ideoloških aparata i koncepta interpelacije. Kod poststrukturalizma Vranić zapaža prvenstveno koncept pripovedanja priča, pri kom je u prvom planu lično iskustvo, i koncept narativa koji se oslanja na mitove i legende.

Zatim se Vranić posvećuje delu Majkla Fridena, koji polazi od pretpostavke da je za analizu relevantno samo ono mišljenje koje se smisleno može povezati s ponašanjem. Zanima ga kako ljudi politički misle: „Uloga misli je da ponašanju da strukturu koja mu obezbeđuje konzistentnost i predvidljivost“ (str. 89).

U trećem odeljku Vranić se bavi onim što se može napisati o političkim ideologijama. Na neki način rezimira ono što je već rečeno i donosi nekoliko primera upotrebljivosti analize ideologema.

Delo Bojana Vranića predstavlja dobro osveženje u raspravama o ideologiji, o odnosu između istine, ideologije, nauke i politike i o njenom značaju za funkcionisanje politike.

Igor LUKŠIĆ